

Ruukinarkistojen aineistot

Suomessa ruukeilla ja ruukkiteollisuudella tarkoitetaan yleensä niitä rautatehtaita, jotka oli perustettu ennen 1800-luvun puolivälin teollista läpimurtoa. Kyse oli tehdasmittakaavaisesta toiminnasta, jossa työvoiman ja luonnosta saatavan käyttövoiman käyttö oli runsasta. Tältä pohjalta samaan ryhmään voi lukea ainakin osan lasin ja sahatavaran valmistuksesta. 1700-luvun loppupuolella maaseudulle syntyneitä lasitehtaita voi siis kutsua lasiruukeiksi. Kaupungeissa 1700-luvulla lähinnä tekstiilintuotantoon keskittyneitä manufaktuureille ei voida lukea tänne, sillä niiden toiminta oli käsiteollista. Ruukkiteollisuus voidaan toisin sanoen rajata selvästi kotiteollisuudesta, ammattikäsiydestä ja manufaktuureista.

Tämä esitys keskittyy rautaruukkien arkistoihin ja niiden sukututkijalla tarjoihin mahdollisuuksiin.

Rautaruukit

Tyypillistä ruukeille oli niiden patriarkaalisen pienyhteisön muoto. Ruukinpatruuna tai hänen edustajansa oli yhteisön johtaja, ja samoin sepämestarit korkean ammattitaitonsa nojalla pajojen isäntähahmoja ja omistajan luottomiehiä. Merkittävä osa työntekijöiden palkoista muodostui elintarvikkeista ja eri luontaiseduista. Palkkaukseen tarvittavia tuotteita, samoin kuin tärkeitä puuhiiltä ja lasiruukien tarvitsemaa polttopuuta toimittivat ruukin oma maataloussektori sekä ympäröivän maaseudun väestö, joka oli sidottu ruukkiin erilaisin sitein, m.m. perinnöksiösten kautta.

Aina elinkeinovapauden läpimurtoon asti 1860- ja 1870-luvuilla ruukkiteollisuus oli tarkasti valtiovallan säätelemää. Rautaruukeille toimiluvan myönsi vuorikollegio ja lasiruukeille kauppakollegio. Autonomin aikana nämä tehtävät siirtyivät senaatin talousosastolle. Privilegiot takasivat ruukeille erilaisia etuja verojen ja maanomistuksen suhteen. Samalla kruunu pyrki säätelyn avulla

takaamaan kaikille laitoksille toimintaedellytykset.

Rautaruukkien perustaminen Suomeen alkoi 1600-luvun alkupuolella. 1500-luvun puolella kruunulla oli masuuni Lohjan Ojamon kaivoksen yhteydessä, mutta varsinaisista ruukeista ei voida puhua ennekuin vuonna 1616 perustetun Mustion yhteydessä. Tämäkin oli kruunun yritys, mutta se siirtyi varsin pian ensin yksityiselle vuokraajalle ja sittemmin yksityiseen omistukseen. Kruunu rohkaisi perustamaan ruukkeja Suomeen, ensin oletettujen rikkaitten malmiesiintymien johdosta, ja sitten runsaiden metsävarojen ja vesivoiman takia. Metsät olivat tärkeitä, sillä niistä saatiin puuhiiltä, jota käytettiin polttoaineena. Hiilellä oli merkitys myös siinä kemiallisessa prosessissa, jossa masuunista saadusta takkiraudasta ahjossa muokkaamalla ja vesivasaran alla takomalla saatiin taontakelpoista kankirautaa. Kankirauta oli sekä vientituote että erilaisten rautaesineiden valmistamisessa käytetty raaka-aine. Lasiruukit tarvitsivat polttopuiden lisäksi lehtipuiden tuhkaa. Onkin sanottu, että raudanvalmistus oli enemmän puu- tai metsäteollisuutta kuin metalliteollisuutta, sillä yli puolet tietyn kankirautamäärän valmistamiseen tarvittavasta työpanoksesta kului hiilen hankintaan. Rautaruukkien raaka-aineena oli pääasiassa Ruotsista tuotu vuorimalmi.

1600-luvun yrittäjistä valtaosa oli turkulaisia porvareita, joiden monipuoliseen kauppa- ja yritystoimintaan rautaruukit sopivat hyvin. Näistä porvareista voi mainita nimet Billsten, Wolle ja Thorwöste. Vuosisadan loppupuolella innokkaana ruukien perustajana esiintyi Lorentz Creutz nuorempi, joka edusti uudenlaista, yritystoiminnasta kiinnostunutta aatelia ja toimi myös vuorikollegion, eli alaa säätelevän hallinnollisen elimen, varapresidenttinä. Hänen perustamia ruukkeja ovat mm. Euran Kauttua, Perniön Teijo ja Koskenkylä eli Forsby Pernajassa.

1700-luvulla perustettiin varsin vähän uusia ruukkeja. Ison vihan aikana tuhoutuneet ruukit rakennettiin uudelleen uusien omistajien toimesta

vanhojen privilegeioiden pohjalta. 1700-luvun jälkimmäisellä puoliskolla lähes kaikki suomalaiset ruukit olivat tukholmalaisten kauppahuoneiden omistuksessa. Esim. kauppahuone Jennings & Finlay omisti 1760-luvulla Suomessa seuraavat ruukit: Fiskars, Antskog, Koski, Männäinen, Orisberg, Kimo ja Oravainen (kts. liite 1).

Ruukkien omistajarakenteeseen kuului myös kotimaisia yrittäjiä. Esim. turkulainen porvari Jacob Bremer omisti osittain tai kokonaan tupakatehtaan, kattotiiliruukin, kirjapainon, värjäämön, sokeriruukin ja kehräämön sekä Järvenojan paperiruukin ja osuuden Åvikin lasitehtaasta. Hän harjoitti myös laajaa ulkomaankauppaa. Tällä tavoin ruukkien yritystoiminta sekä koti- ja ulkomaankauppa kietoutuivat toisiinsa monimutkaisten verkostojen kautta. Siihen liittyi vielä useimpien ruukkien yhteydessä sijainneet sahat, jotka alkujaan oli tarkoitettu kotitarpeisiin, mutta jotka todellisuudessa tuottivat puutavaraa myös vientiin.

Valtakunnan talouden kannalta ei suomalaisilla ruukeilla ollut suurta merkitystä. Esim. 1700-luvulla Suomen rautaruukkien osuus valtakunnan kokonaistuotannosta oli 3-4% ja työntekijöiden lukumäärä oli noin 1000 henkeä.

Ruukkien vahvat siteet Ruotsiin säilyivät pitkälle 1800-luvulle. Pääosa raaka-aineesta ja merkittävä osa ammattitaitoisesta työväestä saatiin sieltä. 1800-luvun omistajarakenteelle on tyypillistä jälleen yhden tai kaksi ruukkiä omistavat patruunat. Autonomian kauden alkuvuosikymmeninä ruukinomistajien joukossa oli eräitä senaatin johtavia virkamiehiä ja heidän sukulaisiaan. Tämä osaltaan takasi elinkeinon erikoistumisen. 1850- ja 1860-luvuilla valimo- ja konepajateollisuus syrjäytti perinteiset rautaruukit metalliteollisuuden alalla. Ruukkien toiminta ja valmistustekniikat säilyivät hyvin pitkälti ennallaan 1800-luvun puoleenväliin saakka. Tuolloin uudet tuotantomenetelmät alkoivat saada jalansijaa tai olivat oikeastaan välttämättömiä kilpailutilanteen takia. Vanhoille ruukeille tämä merkitsi joko kuolemaa, tuotantosuuntauksen muuttamista, esim. kankiraudan valmistuksesta pidemmälle jalostettuihin tuotteisiin kuten maataloustyökaluihin, tai tuotannon voimakasta laajentamista. Yritysten rahoitus muuttui siirryttäessä osakeyhtiömuotoon ja tämä muutos näkyy selvästi myös yritysten kirjanpitoaineistossa.

Suomen rautaruukkien kokonaismerkitystä maan kehityksessä on vaikea arvioida. Huolimatta vaatimattomasta osuudestaan valtakunnan koko-

naistuotannossa, niillä oli suuri vaikutus etenkin sijaintipaikkakuntiansa kehitykselle. Suomen varsin nuorelle teollisuudelle ne ovat luoneet tärkeän pohjan ja perinnetekijän. Ruukit harjoittivat vilkasta maakauppaa, joka johti usein riitoihin kaupunkien porvareiden ja ruukinomistajien välillä. Kaupan negatiivinen vaikutus oli talonpoikien sitoutuminen ruukkeihin ja velkaantuminen, joka myös koski työntekijöitä. Heidän kohdallaan se tosin voidaan tulkita palkkaeduksi, sillä velka ei siirtynyt lapsille. Ruukit tarjosivat lisätuloja ympäristön rahvaalle ja niistä oli mahdollista ostaa tarvittaessa velaksi esim. viljaa vaikeina aikoina. Kun kruununvouti Tammisaaren kaupungin porvareiden ilmiannon perusteella vuonna 1737 takavarikoi ruukinomistaja Montgomerien suuren viljavaraston Pohjan pitäjässä, ruukinpatruuna sai voimakasta tukea lähiseudun rahvaalta, joka ilmoitti, että Montgomerien ruukit tarjosivat heille viljaa sekä ruoka- että siemenviljaksi, rahaa veroja varten sekä suolaa, rautaa ja muuta mitä talouksissa tarvittiin.

Ruukkilaiset lähdeaineistossa

Ruukit ja niiden väestö muodostivat värikkäitä saarekkeita suomalaisella maaseudulla, varsinkin kun ulkomaalaisten osuus ammattitaitoisesta väestöstä oli huomattava.

Sukututkija löytää ruukkien väestön tutuista lähteistä. Ruukkilaiset maksoivat henkiveroa ja olivat seurakunnan jäseniä. Eräissä suurimmissa ruukeissamme oli oma kirkko ja pappi tai saarnaaja.

Tarkempaa tietoa löytyy Osmo Durchmanin artikkeleista Genoksessa ”Tietoja erikoislaatusista seurakunnista ynnä vastaavista historia- ja rippikirjoista” (1932, 1933 ja 1944). 1800-luvun aikana useimmat näistä seurakunnista liitettiin emäseurakuntiin ja niiden arkistot siirrettiin emäseurakunnan hoiviin. Tämä aineisto on mikrofilmattu ja historiakirjat löytyvät puhtaaksikirjoitettuna. Näitä arkistoja ovat osittain kohdanneet samat tuhot kuin monia muitakin kirkonarkistoja. Esim. Fiskars-Antskogin ruukkiseurakunnan kirkonarkisto tuhoutui Pohjan pappilan palossa 1790-luvulla.

Ruukkien kohdalla henkikirjoja voi käyttää lähdeaineistona, sillä ruukinväki maksoi henkiveroa kuten muutkin vaikka sillä muuten oli erilaisia vapautuksia, esim. sotaväenotosta. Ruukit on usein kihlakunnan sisällä yhdistetty omaksi ryhmäkseen henkikirjojen loppuun (kts. liite 2).

Oikeudellisten asiakirjojen kohdalla on syytä huomioda, että ruukkilaisten rikos- ja riitajutut käsiteltiin erityisillä vuorikäräjillä, joiden pöytäkirjat löytyvät Kansallisarkistosta vuonna 1810 Ruotsista siirrettyjen vuorikollegion asiakirjojen joukosta vuorihallituksen arkistossa (ei mikrofilmattu). Rikosasioiden lisäksi niissä on tietoja m.m. mestari- ja kisällikokeista sekä erilaisista kiistoista työväestön ja omistajien kesken. Varsin paljon pikkurikkeitä sovitettiin ruukin piirissä eikä niitä viety käräjille. Varsinkin 1700-luvulla huomattavan monet kiistat koskivat talonpoikien hiilitoimituksia.

1600-luvun osalta henkikirjat ja vuorikäräjien pöytäkirjat ovatkin lähes ainoat käytettävissä olevat lähteet sukututkijalle, sillä vanhimmat ruukinarkistomme tuhoutuivat ison vihan aikana (1700-21). Hyvä esimerkki tällaisesta tutkimuksesta on Kustaa H.J. Vilkun artikkeli Genokses-
sa (1992 - 2), "Jean Rochie. Vallonielämäkerta 1600-luvun Suomesta".

Ruukinarkistojen rakenne

Ruukinarkistojen rakenne on varsin yhdenmukainen. Suurimman ryhmän muodostaa erilainen tili- tai kirjanpitoaineisto, joka on syntynyt nk. ruotsalaisen ruukkikirjanpidon tuloksena. Kaikissa ruukeissamme noudatettiin 1800-luvun lopulle saakka tätä kirjanpitojärjestelmää. Tästä, jo 1600-luvulla syntyneestä, erittäin pitkälle kehittyneestä järjestelmästä on kuvauksia esim. Axel Grandelin väitöskirjassa "Äldre redovisningsformer i Finland" (Hfors 1944), jossa on käytetty esimerkkinä Fiskarsin rautaruukin kirjanpitoa vuodesta 1733 lähtien.

Primäärimerkinnot tehtiin pulkkien tai pirkkojen (*karvstock*) avulla. Esim. kun talonpoika toimitti hiililastin ruukille, asetettiin hänen ja ruukin osat pirkasta vierekkäin ja niihin tehtiin kirjurin toimesta lovi. Näitä esineitä on ruukeistamme säilynyt erittäin vähän. Ainakin jo 1700-luvulla ruukkilaissilla oli henkilökohtaisia kirjoja (esim. masuunimestari Anders Uhr ja vasaraseppä Clas Pira vastaan ruukinkirjuri Mats Hageman vuorikäräjillä 1741).

Tyypillistä tälle järjestelmälle oli, että erilaiset talouteen liittyvät tiedot ja tapahtumat merkittiin erittäin yksityiskohtaisesti erilaisiin apu- tai peruskirjoihin, joita olivat esim. kassakirja ja journali eli päiväkirja. Näistä tiedot koottiin vuoden tai tilikauden lopulla pääkirjaan, jonka pohjalta tehtiin tilinpäätös. Useimmissa tapauksissa pää-

kirja on jaettu kahteen osaan; varsinaiseen pääkirjaan eli kapitaaliin, joka sisältää asiatilit ja vastakirjaan (*avräkningsbok*), joka sisältää henkilötilit. Tämä pohjamateriaali on tutkijan kannalta liian hajanaista, jos etsitään yhden tietyn henkilön tietoja. Tästä syystä on paras mennä suoraan pääkirjoihin. Vastakirjoissa on oma tili jokaiselle henkilölle. Kirjasta löytyvät kaikki henkilöt, joiden kanssa ruukilla on ollut jonkinlaisia taloudellisia transaktioita tilikauden aikana (kts. liite 3).

Tiliin on debet-puolelle merkitty kaikki mitä ruukki on kyseiselle henkilölle tilikauden aikana luovuttanut. Ensin mainitaan mahdollinen velka edelliseltä vuodelta ja sen jälkeen erilaisten tuotteiden kuten viljan ja perunan sekä ruukin omien tuotteiden luovutukset henkilölle. Sen lisäksi mainitaan rahana saatu palkka. Vastapuolella on henkilön suorittamat työt arvioituina rahassa tai hänen toimittamiensa tuotteiden arvo.

Esimerkkinä on masuunimestari Carl Heleniuksen tili vuodelta 1862 Teijon ruukista. Ylimpänä näkyy hänen velkansa ruukille, reilut 10 hopearuplaa, sitten eri tuotteiden luovutuksia, kuten 1 tynnyri 22½ kappaa ruista, 15 kappaa herneitä ja 22½ kappaa perunaa, rautapannu j.n.e. Tarvikkeiden rahallinen arvo on ilmoitettu ja lisäksi hän on noin kerran kuussa nostonut käteistä rahaa. Vastapuolelta näkyvät hänen erilaisten työsuorituksensa arvot. Hän on suorittanut eriarvoisia päivätöitä ja saanut korvauksen 93½ vuorokaudesta masuunin hoidossa y.m. Tilikauden aikana hänen velkansa ruukille kasvoi n. 3 ruplaa (kts. liite 4).

Mitä tiliaineisto kertoo sukututkijalle?

Tiliaineistosta henkilön ammatin saa selville vuodesta toiseen tarkemmin kuin rippi- tai henkikirjoista ja lisäksi näkyy ne todelliset tehtävät, jotka kätkeytyvät ammattinimikkeen taakse.

Palkkaustiedot käyvät selvästi ilmi, niin luontoistuotteina kuin rahanakin saadun korvauksen osalta. Tästä voidaan päätellä paljon henkilön ja perheen aineellisesta elinympäristöstä. Esim. Heleniuksella oli 1860-luvun alussa 10 alaikäistä lasta, joten lisääntyvä velka elintarvikeottojen kautta oli ymmärrettävää.

Vastakirjat kertovat myös ruukkityön sesonkiluonteisuudesta, sepät saattoivat kesällä joutua peltotöihin, jos vasarat seisoivat vesipulan takia. Pienet hajatiedot tilikirjoissa voivat elävöittää tutkimusta. Esim. kun Fiskarsiin palkattiin saksalaistaontaan sepät Pohjanmaalta Kimon ruukista

1770-luvun lopulla, löytyy Fiskarsin vastakirjasta tarkat tiedot heidän matkastaan. Taannoisessa Helsingin Sanomien artikkelissa kerrottiin miten eräs sukututkija oli löytänyt tiedot esivanhempiensä tupakankulutuksesta Taalintehtaan ruukinarkistosta.

Vastakirjoja käytettäessä jokainen voi itse valita miten paljon niihin syvennyy, mutta yksityiskohdista tietoa niistä irtoaa haluttaessa paljon. Kirjojen käyttöä helpottavat aakkoselliset hakemistot.

Ruukinarkiston muu aineisto

Tiliaineiston lisäksi ruukinarkistoista löytyy vaihteleva määrä erilaisia muita asiakirjoja. Useimmissa ruukeissa oli jo varhain oma köyhäinkassa, jonka asiakirjat ovat mielenkiintoisia. Esimerkki on Teijon ruukista vuodelta 1869. Köyhäinkassan tilikirjasta näkyvät kassasta avustuksia saaneet. Em. masuunimestari Helenius kuoli vuonna 1867 ja hänen leskensä sai kaksi vuotta myöhemmin avustusta kassasta 12 markkaa.

Saapuneista ja lähteneistä kirjeistä saattaa löytyä omistajien henkilökohtaista kirjeistöä. Saapuneissa asiakirjoissa on usein työntekijöiden päästö- ja työtodistuksia (*orlovssedlar*). Esimerkkinä valaja Karl Ekmanin todistus, jonka hän on saanut Taalintehtaalta vuonna 1871 muuttaessaan Perniön Teijoon. Todistuksen on allekirjoittanut ruukinpatruuna Walter Ramsay ja se sisältyy Teijon ruukinarkiston saapuneisiin asiakirjoihin.

Valitettavan usein ruukkien kirjeenvaihto on vanhemmilta osiltaan tuhoutunut. Tietoja yksittäisen työntekijän palkkaamisesta löytyy myös ”seppäkontrahdeista” eli työsopimuksista, joiden monet yksityiskohdat kuvaavat ruukkilaisten työympäristöä. Tästä on esimerkki Strömforsin ruukista Ruotsinpyhtäältä vuodelta 1902. Kyse on siis jo tämän vuosisadan työsopimuksesta, mutta sisällöltään se ei juurikaan poikkea sata vuotta vanhemmasta sopimuksesta (kts. liite 5).

Missä ruukinarkistoja säilytetään?

Ruukeissa ammatit usein siirtyivät isältä pojalle ja muodostui ns. ruukkisukuja, joiden jäsenet pysyivät samassa ruukissa tai muuttivat toisiin ruukkeihin samoihin ammatteihin. Näinollen voi olla, että kun jäljet kerran johtavat ruukkeihin saattaa sieltä löytyä useita saman suvun jäseniä. Tämä puoltaa sitä päätöstä, että kannattaa pereh-

tyä kyseisen ruukin historiaan ja selvittää ruukinarkiston olemassaolo. Ruukinarkistoissa on myös tietoja ympäröivän maaseudun ihmisistä, joilla oli jotakin yhteyksiä ruukkeihin. Valitettavasti on usein niin, että ruukinarkistojen aineisto on ”kiven takana” mikäli sitä ylipäättään on säilynyt. Yksityisten henkilöiden ja yritysten halussa olevien arkistojen tutkijapalvelu on usein puutteellista tai olematonta.

Ensimmäinen askel kohti ruukinarkistoa on tutustuminen ruukin tai ruukkien historiaan. Tässä yhteydessä on syytä mainita Tekla Hultinin klassinen väitöskirja vuodelta 1896 ”Historiska upplysningar om bergshanteringen i Finland under svenska tiden” ja Eevert Laineen ”Suomen vuoritoimi I - III”, etenkin sarjan 2. osa ”Ruukit” sekä Vilho Annalan ”Suomen lasiteollisuus”. Tärkeimmistä ruukeistamme löytyy sen lisäksi omat historiikkinsa, esim.:

Gabriel Nikander: Fiskars Bruks historia.

Karl Ekman: Herraskartanon vanhan tehtaan historia. Teijon Tehtaat 1686 - 1936.

Thure Svedlin: Dalsbruks järnverk och brukspatroner 1686 - 1936.

Helmer Tegengren: Billnäs bruks historia.

Lempi Nevavuori: Männäisten ruukkin historia.

Näistä kirjoista löytyy viittauksia ruukinarkistoihin, mutta yksikään arkistoista ei ollut kunnolla järjestetty kirjojen kirjoittamisen aikoihin.

Valitettavan monet ruukinarkistot ovat tuhoutuneet sotien ja muiden onnettomuuksien sekä myöhemmin omistajanvaihdosten yhteydessä. Omistajanvaihdokset ovat myös johtaneet siihen, että saman ruukin aineistoa saattaa löytyä useammastakin paikasta.

Tiedon yksittäisen ruukinarkiston sijainnista löytää parhaiten Mikkeliissä sijaitsevan Elinkeinoelämän Keskusarkiston (ELKA) tietokannasta, joka on laadittu toimialoitain. Aivan kaikkia yksityisten halussa olevia arkistoja ei ole ilmoitettu siihen. Arkistolaitoksen työn alla oleva yksityisarkistorekisteri tulee korjaamaan tämän puutteen.

Onko ruukinarkisto täydellinen?

Ruukinarkistoissa on säilynyt kovin vähän aineistoa 1700-luvulta. Useimmissa tapauksissa yhtenäiset sarjat alkavat vasta 1800-luvun puolella, mutta tutkijan onneksi parhaiten säilyneitä

ovat helpokäyttöisimmät ja monipuolisimmat pää- ja vastakirjojen sarjat.

Parhaiten säilynyt ruukinarkistomme on Fiskarsin arkisto Pohjan kunnassa. Se sisältää ruukin tärkeimmät tilikirjat lähestulkoon täydellisinä sarjoina 1730-luvulta lähtien. Arkisto sisältää sen lisäksi aineistoa muista yrityksistä, jotka ovat kuuluneet Fiskars-yhtymään, esim. Orijärven kuparikaivoksen ja Billnäsin aineistoa 1800-luvulta. Arkiston hyvään säilymiseen on vaikuttanut E.L.von Julinin kiinnostus arkistoa kohtaan jo 1800-luvun loppupuolella ja yrityksen kiinnostus perinteiden vaalimiseen. Toinen erittäin hyvin säilynyt arkisto on Taalintehtaan, joka alkaa 1700-luvun loppupuolelta ja ulottuu 1920-luvulle. Monet arkistot ovat tuhoutuneet omistajanvaihdosten yhteydessä. Voidaan sanoa, että mitä useampi omistajanvaihdos, sitä varmemmin arkisto on hävinnyt. Esimerkkeinä tästä käyköön Teijo ja Strömfors. Teijon Turun maakunta-arkistossa säilytettävä arkisto alkaa vuoden 1860 paikkeilta Viktor Zebor Bremerin konkurssin jälkeen.

Strömforsin nykyään ELKAssa sijaitseva arkisto alkaa vuodesta 1868, eli P.H. af Forselleksen konkurssin jälkeen. Arkistoa pidettiin ruukin-omistajan yksityisenä omaisuutena ja omistajanvaihdoksen yhteydessä ne siirtyivät hänen mukanaan. Strömforsin vanhan arkiston af Forselles vei mukanaan Helsinkiin. Konkurssin jälkeisenä vuonna velkojien jatkaessa toimintaa kirjuri kirjoitti useimman kerran af Forsellekselle ja pyysi

tiettyjä tilikirjoja lainaksi. Tilikirjat ovat kadonneet, mutta osan aineistosta kuten kirjeet ja päiväkirjat af Forselles otti mukaansa muuttaessaan Ruotsiin ja tämä aineisto on nykyään Uppsalan maakunta-arkistossa ja Uppsalan Yliopiston kirjastossa.

Kalannissa sijainneen Männäisten ruukin arkistosta löytyy osia Forsmarkin arkistosta Uppsalan maakunta-arkistossa. Muutama asiakirja on Helsingissä Kansallisarkistossa ja pääosa arkistosta on edelleen Männäisten kartanossa.

Kimon ruukin arkistoa säilytetään Åbo Akademin kirjastossa, mutta osa sen tilikirjoista löytyy Vuojoen kartanonarkistosta Turun maakunta-arkistosta. Taustalta löytyy yhteinen omistaja. Myös ruotsalaisten ruukkien aineistoa löytyy Suomesta, esim. Frövin kirjoja on Teijon arkiston yhteydessä, jonne eräs Ruotsista 1800-luvulla tullut kirjuri ne liitti.

Ruukinarkistot voivat olla sukututkijalle aarretta. Suurin ongelma on arkistojen kokonainen tai osittainen tuhoutuminen. Ruukinarkistojen aineistosta valtaosa on tilikirjoja, jotka eivät sovellu sukututkimuksen peruslähteiksi, mutta jotka antavat sitäkkin tarkempia lisätietoja ruukeissa tai niiden lähiympäristössä vaikuttaneista esi-isistä. On siis hyvä muistaa, että ruukinarkistojen voi käyttää myös muiden kuin varsinaisten ruukkisukujen tutkimisessa. □

*Strömforsin
ruukin nau-
lapaja 1900-
luvun alku-
puolella*

Liite 1

Ennen vuotta 1809 perustetut lasiruukit

Uudenkaupungin lasiruukki	1681-1685
Åvik	1748-1833
Metsäkylä	1765-1782
Kukkolan lasiruukki	1772-1822
Mariedal	1779-1824
Tuorsniemi	1781-1868
Olhava (Nyby)	1782-1885
Järnilän lasiruukki	1783-1820
Rokkala eli Koski	1788-1920
Nuutajärvi	1793-
Inkere	1794-1865
Liikolan lasiruukki	1795-1799
Berga	1796-1883
Leistilän lasiruukki	1801-1865
Jäppilän lasiruukki	1802-1846
Grönvik	1812-1907
Johanneslund	1813-1960

Ennen vuotta 1809 perustetut suomalaiset rautaruukit

Mustio	1616
Antskog	1630
Billnäs	1641
Fagervik	1646
Fiskars	1649
Orisberg	1676
Koski	1679
Forsby	1682
Skogby	1682
Taalintehdas	1686
Kirjakkala	1686
Teijo	1686
Kauttua	1689
Juva	1689
Sippola	1691
Pohja	1694
Strömfors (Petjärvi)	1695
Kimo	1701
Björkboda	1732
Kuusto-Latokartano	1732
Oravainen	1737
Männäinen	1741
Strömsdal (Juantehdas)	1746
Fredriksberg (Leineperi)	1771
Mariefors	1795
Seinäjoki (Östermyra)	1798
Noormarkku	1806

Liite 2

Antskogin ruukin henkikirja (Pohjan pitäjä, Uusimaa)

Dese eftersrifne Personer och Embetzfolk ähr nu städher uthi tienst widh Antskogh Jerennbruk under w:t Jacob Wööles Comando såsom her efter fölliger:

Utlensk Tysker och fransöser:

Davidt Berilius
Johann Martens

Tyske hammasmeder:

Wolter Schmidt
Jacob Utricht
Härman Suckenn
Johan Suckenn
Jacob Suckenn
Schromberg Suckenn

Fransoser:

Wilhelm Clemenns
Matis Sivan
Andries Marthensson Grutguter

Fransöske källare

M. Thomas kählar
N. Lariel kählar

Swenskör:

M: Frans källare
M: Johan källare
Ziman källare

Datum Anntskogh den Januarij Anno 1637

Masmästaren	C.	Helenius	Tykö						
Maj 1	An <u>Balance Conto från År 1861</u>			10,95	1863				
	1 Tn 22½ kp Råg	å 6 R	10,50		April	30	<u>Dagsverkens Conto</u>		
	15 kp. Årter	å 6 R	3						
	22½ kp. Potatis	å 2 R	<u>1,50</u>	15			43¼ Dagsverken å 24 kp.	10,50	
21	<u>Gjutvarors Conto</u>						35½ do å 30 kp.	10,65	
	1 st. 2 kn Fotpanna			65			99½ do å 40 kp.	39,80	
Juni 3	15 kp. Råg	å 6 R		3			22½ do å 36 kp	8,10	69,5
Juli 1	1 Tn Råg		6						
14	1 t Strömming		50						
16	Contant		3				<u>Tackjerns Tillv. Conto</u>		
29	15 kp. Råg	å 6 R	<u>3</u>	12,50					
	<u>Gjutvarors Conto</u>								
	1 st. 1½ kn Fotpanna			55			93½ Dygn i Masugnen å 36 kp.	33,57	
Sept 5	1 Tn 15 kp. Råg	å 6 R	9				Skeppunds lön för tillverkade		
30	Contant		<u>3</u>	12					
Octr 5	Contant		1,23						
15	15 kp. Råg	å 6 R	3				2 735 Sk.... Tackjern å 1½ kp.	41,253	
	1 t Strömming		60						
21	Contant		1,70	6,53					
Nov 1	1 Tn Råg		6				Godgöres för påförde 11 fn Wed 22	96,82	165,87
	7½ kp Korn	å 7 R	1,75						
	2 kp Salt	å 10 kp	20				<u>Balance Conto till År 1863</u>		13,67
	.	.	.						
	.	.	.						
	.	.	.	179,54					179,54

Liite 5

Seppä-Kontrahti

Omistamalleni Strömforsin Tehtaalle otan täten kankirautasepiksi Franche-Comté takoukseen: Oskar Grönroos, Gustaf Lindqvist ja konstantin Forstén.

Seuraavilla ehdoilla:

1 ksi 100 kiloon hyvin tehtyä, virheetöntä ja tarkasti mitan jälkeen tavottua kankirautaa, saadaan sulattaessa käyttää korkeintaan 125 kiloa takkirautaa tahi 130 kg ronurautaa tahi myöskin 115 kg mellonkappaleita sekä 1 ksi 12 hehtolitrان lesti hiiliä.

2 seksi Takouspalkka 1 m 20 pnä jokaisesta 100 kilosta hyvästä, virheettömästä ja hyväksytystä aine eli kankiraudasta.

3 si Romuraudasta sulatetusta ja tavotusta kankiraudasta maksetaan kaikkiaan 5 pnä valmista raudasta, ainoastaan tavottavaksi jätetystä vanhasta raudasta maksetaan sen jälkeen kuinka suurta tavottavaksi jätetty rauta on.

4 si Yliraudasta maksetaan 10 mkkaa 100 kilosta sekä aliraudasta on seppien maksettava 26 mkkaa samoin 100 kilosta. Samoin maksetaan ylihiilistä 2 mkkaa 20 hehtolitrان lestistä, alihiilistä suoritetaan 4 mkkaa lestistä.

5 si Rakennus rautaa saa kukin ahjokunta 3 kg takkia kutakin 1000 kg kankirautaa kohti kuin myös 2 hl hiiliä.

6 si Eläinrehua saa kukin seppä 1700 kg heiniä ja 600 kg olkia sekä 6½ aaria perunamaata konttoorin määräämältä paikalta ja joka tehtaan puolesta joka syksy ylösajetaan.

7 si Sepät ovat velvolliset itse pitämään laitoksen käyvässä kunnossa, säännöllisesti sitä hoitamaan, sisäänasettamaan ahjotarpeet vasaranvarret ja trykkärit tarpeen mukaan, vastata sekä tarkoin hoitamaan ja kunnossa pitämään ahjo